

BOLALARNING IJTIMOY-EMOTSIONAL KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA O'YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Qurbonaliyeva Navbahor Anvar qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

“Maktabgacha ta’lim” kafedrası magistranti

nebahar0421@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19674940>

Annotatsiya: Mazkur tezis 6–7 yoshli bolalarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarini (empatiya, o'zini boshqarish, hamkorlik, nizolarni hal qilish) shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish metodikasini ishlab chiqish va uning samaradorligini eksperimental tekshirishga bag'ishlangan. Tadqiqotning dolzarbligi – maktabgacha ta'limda o'yin texnologiyalaridan tizimli foydalanish metodikasi yetarli emasligi, shuningdek O'zbekistonning maktabgacha ta'lim konsepsiyasida bolalarning hissiy intellekti va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifa ekanligi bilan izohlanadi.

Annotation: This thesis is devoted to developing a methodology for using play technologies in the formation of social-emotional skills (empathy, self-regulation, cooperation, constructive conflict resolution) in 6–7-year-old children and experimentally testing its effectiveness. The relevance of the study is explained by the insufficient development of a methodology for the systematic and purposeful use of play technologies in preschool education, as well as by the fact that the development of children's emotional intelligence and social skills is identified as a priority in Uzbekistan's preschool education concept.

Аннотация: Данная диссертация посвящена разработке методики использования игровых технологий для формирования социально-эмоциональных навыков (эмпатия, саморегуляция, сотрудничество, конструктивное разрешение конфликтов) у детей 6–7 лет и экспериментальной проверке её эффективности. Актуальность исследования объясняется недостаточной разработанностью методики систематического и целенаправленного использования игровых технологий в дошкольном образовании, а также тем, что развитие эмоционального интеллекта и социальных навыков детей определено в качестве приоритетной задачи в концепции дошкольного образования Узбекистана.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar, o'yin texnologiyalari, maktabgacha yosh, empatiya, rolli o'yin, hissiy intellekt, pedagogik tajriba.

Keywords: social-emotional skills, play technologies, preschool age, empathy, role-play, emotional intelligence, pedagogical experiment.

Ключевые слова: социально-эмоциональные навыки, игровые технологии, дошкольный возраст, эмпатия, ролевая игра, эмоциональный интеллект, педагогический эксперимент.

Dolzarbligi va muammoning qo'yilishi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishi ularning maktabga moslashuvi, tengdoshlari bilan samarali muloqot qilishi va kelajakdagi akademik muvaffaqiyatining asosiy omillaridan biridir (Denham, 2006; Jones va boshq., 2015). O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirish konsepsiyasida ham bolalarning hissiy intellekti va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Tadqiqot Respublika fan va texnologiyalari

rivojlanishining I. "Axborotlashgan jamiyat va demokratik davlatni ijtimoiy, huquqiy, iqtisodiy, madaniy, ma'naviy-ma'rifiy rivojlantirishda innovatsion g'oyalar tizimini shakllantirish va ularni amalga oshirish yo'llari" ustuvor yo'nalishi doirasida bajarilgan.

O'yin texnologiyalari bolaning tabiiy faoliyati – o'yinga asoslanganligi sababli, ular ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishning eng samarali vositasidir. L.S.Vygotskiy, D.B.Elkonin, A.N.Leontyev kabi olimlarning ishlarida o'yin bolaning psixik rivojida yetakchi faoliyat ekanligi, unda ixtiyoriy xulq-atvor, empatiya va qoidalarni tushunish shakllanishi ko'rsatilgan. Biroq amaliyotda o'yin texnologiyalaridan tizimli va maqsadli foydalanish metodikasi yetarlicha ishlab chiqilmagan. Aynan shu muammo ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning maqsadi: maktabgacha tayyorgarlik yoshidagi (6-7 yosh) bolalarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarini (empatiya, o'zini boshqarish, hamkorlik, nizolarni konstruktiv hal qilish) shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish metodikasini ishlab chiqish va uning samaradorligini eksperimental tekshirish.

Tadqiqot vazifalari:

1. 6-7 yoshli bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarning boshlang'ich darajasini aniqlash.
2. O'yin texnologiyalarining turlari (rolli o'yinlar, dramatzatsiya, psixogimnastika, qoidalii o'yinlar) va ularning bolalar rivojiga ta'sir mexanizmlarini tavsiflash.
3. Maxsus o'yin mashg'ulotlari dasturini ishlab chiqish va tajriba guruhida amalga oshirish.
4. Taklif etilgan metodikaning samaradorligini nazorat guruhi bilan solishtirib baholash.

Metodlar va tadqiqotning tashkil etilishi. Tadqiqotda quyidagi metodlar qo'llanildi: pedagogik kuzatuv (ishtirokli va ishtiroksiz), suhbat, testlash ("Emotsional yuz ifodalarini aniqlash" testi, "Rasm hikoyasi" usuli, "Mo'jiza" texnikasi), pedagogik tajriba (aniqlovchi, shakllantiruvchi va nazorat bosqichlari), natijalarni miqdoriy va sifat tahlili (Student t-mezoni asosida).

Tajriba-sinov ishlari 2025–2026 o'quv yilida Termiz shahridagi 9-11-24-sonli Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti hamda Angor tumanidagi 1-9-15-sonli Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotining tayyorgarlik guruhlarida olib borildi. Tadqiqotga jami 296 nafar 6-7 yoshli bola qamrab olindi. Ulardan 148 nafari tajriba guruhiga (ikkala tashkilotdan teng ravishda), 148 nafari nazorat guruhiga ajratildi. Tajriba guruhida haftasiga 3 marta maxsus ishlab chiqilgan o'yin texnologiyalari asosidagi mashg'ulotlar (har biri 25-30 daqiqa) o'tkazildi. Nazorat guruhi odatdagi maktabgacha ta'lim dasturi bo'yicha shug'ullanishda davom etdi.

Asosiy natijalar. Aniqlovchi bosqichda bolalarning atigi 31,8 foizida (94 nafar) yuqori darajadagi ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar qayd etilgan. O'rtacha daraja 44,6 foiz (132 nafar), past daraja esa 23,6 foiz (70 nafar) bolalarda kuzatildi. Eng zaif ko'rsatkichlar "boshqaning hissiyotini tushunish" (empatiya) va "nizolarni so'z bilan hal qilish" ko'nikmalarida bo'ldi.

Shakllantiruvchi bosqichda tajriba guruhida quyidagi o'yin texnologiyalari qo'llanildi: "Kayfiyatlar teatri" (hissiyotlarni ifodalash va tanib olish), "Do'stlik poyezdi" (hamkorlik va navbat kutish), "Yuz ifodasini top" (mimikani o'qish), "His-tuyg'ular maktubi" (verbal va noverbal ifoda), "Bahamjihat" rolli o'yini (resurslarni taqsimlash), "Muhokamachilar oroli"

(nizolarni konstruktiv hal qilish). Mashg'ulotlar davomida har bir bola faol ishtirok etishga undaldi, o'yinlardan so'ng qisqacha muhokama o'tkazildi.

Nazorat bosqichi natijalariga ko'ra, tajriba guruhida yuqori darajadagi ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarga ega bolalar soni 31,8 foizdan 67,6 foizga (100 nafar) oshdi. O'rtacha daraja 44,6 foizdan 26,4 foizga (39 nafar) tushdi (ya'ni ko'pchilik yuqori darajaga ko'tarildi), past daraja esa 23,6 foizdan 6,0 foizga (9 nafar) kamaydi. Nazorat guruhida esa yuqori daraja atigi 33,1 foizdan 37,2 foizga o'zgargan, bu statistik ahamiyatga ega emas ($p > 0,05$). Eng sezilarli o'zgarishlar empatiya (2,4 baravar yaxshilanish) va nizolarni hal qilish (2,2 baravar) ko'nikmalarida qayd etildi.

Xulosa va tavsiyalar. O'yin texnologiyalari maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojiga kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari quyidagi amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga asos bo'ldi:

1. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida haftalik rejaga o'yin texnologiyalariga asoslangan kamida 3 ta mashg'ulotni kiritish maqsadga muvofiq.

2. Tarbiyachilar uchun "Ijtimoiy-emotsional rivojlanish o'yinlari" bo'yicha metodik qo'llanma yaratish va ularni maxsus qisqa muddatli treninglardan o'tkazish.

3. Ota-onalarni uy sharoitida bolalar bilan "hissiyotlar haqida suhbat", "Bugun nima his qilding?" kabi oddiy o'yin texnologiyalariga jalb qilish.

4. Kelgusida ushbu metodikani turli mintaqalar va boshqa yosh guruhlari (5-6 yosh, 7-8 yosh)da sinovdan o'tkazish tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar, o'yin texnologiyalari, maktabgacha yosh, empatiya, rol o'yin, hissiy intellekt, pedagogik tajriba.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Kilybayeva, G. (2025). Improving preschooler's adaptation through game-based technologies. Core.ac.uk. <https://core.ac.uk/works/298358108>
2. Fang, M., Huang, R. & Zhang, C. (2026). Fostering Social-Emotional Competence in Early Childhood: EmoCog Play Integration Programme. *British Journal of Educational Psychology*, 96(1), 401–421. DOI: 10.1111/bjep.70023
3. Vygotskiy, L. S. (2021). Vygotsky's contributions to understandings of emotional development through early childhood play. *Early Child Development and Care*, 191(7–8), 1026–1040. DOI: 10.1080/03004430.2021.1887166
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 08.05.2019 yildagi PQ-4312-son. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/4327235>
5. Dechsling, A. va boshq. (2025). Examining the effectiveness of Second Step Early Learning versus free play on socio-emotional learning in kindergarten: a cluster randomized controlled trial protocol. *Trials*, 26(1), 308. DOI: 10.1186/s13063-025-09047-7
6. Shukurova, M. O'. (2024). Bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlash usullari. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(3), 654–660.